

Staverse stadvroedvrouwen in de 18^e eeuw

We beschouwen in dit artikel de Staverse vroedvrouwen in de 18^e eeuw. De vroedvrouw was van oudsher een officiële overheidsfunctie en genoot een traktement dat jaarlijks door het stadsbestuur werd vastgesteld. Hun opleiding kregen ze meestal van de plaatselijke geneesheer of van hun voorgangsters.

Er zijn duistere, maar ook dramatische verhalen bekend over aanstaande moeders die in barensood werden gedwongen de naam van de verwekker aan de vroedvrouw te melden. Want, hoewel er instellingen waren om armen en wezen op te vangen, moest de vroedvrouw van de bestuurders er achter zien te komen wie van de mannen voor de zorg over de pasgeborene verantwoordelijk kon worden gesteld. In "onecht" geboren kinderen kwamen ook in die dagen voor en het zal zeker voorgekomen zijn dat een valse naam van de vader werd opgegeven. Dat kon dan, afhankelijk van de situatie of achtergrond van de betrokken personen, tot allerlei verwickelingen en soms heftige rechtszaken leiden. Op die manier zullen er ook min of meer gedwongen relaties zijn ontstaan en al met al kunnen we zeggen dat er niets nieuws onder de zon is. We laten de klinische en medische aspecten van dit beroep aan deskundigen over en nemen aan dat de meeste bevallingen op vertrouwde en normale wijze konden worden verricht.

Van sommige vroedvrouwen is nog een notitie- of memorieboek bewaard gebleven, zoals dat van Hijkke Jans uit Workum (geboorten uit de periode 1784 – 1810) en van Catharina Geertruida Schrader (1656-1746) uit Dokkum. Van deze Catharina is ons zelfs een portret overgeleverd dat hierbij is afgebeeld.

Er zijn voorbeelden bekend dat de functie van vroedvrouw vaak van moeder op dochter of schoondochter werd overgeleverd. Uit de beperkte Staverse gegevens hebben we die relaties hier echter niet kunnen vinden, maar het geeft wel weer dat er geen hiaat in de beschikbaarheid van de plaatselijke vroedvrouwen

mocht komen. Hoe dat in het 18^e eeuwse Staveren is dat geregeld konden we met behulp van de stadsrekeningenboeken vinden, want er is een nagenoeg aaneengesloten reeks van vroedvrouwen te reconstrueren.

Laten we deze hierna eens op een rij zetten.

In het begin van deze eeuw was dat Yda of Yttien Jelles, vermoedelijk in Staveren gedoopt op 16 mei 1672 . Zij krijgt op 3 juli 1710 een verhoging van haar traktement van f 8 zodat ze nu f 20 beurt. Yttien Jelles trouwde op 26 april 1696 te Staveren met Wytse Tietjes. Yda is vermoedelijk tussen 1723 en 1726 overleden.

Rebekka Hendriks volgt de inmiddels op leeftijd zijnde Yda op 23 juli 1723 voor f 70 per jaar met de instructie dat ze onvermogens gratis moet helpen. Van haar is bekend dat ze voor 1748 in het Zuidwesterkwartier tegenover de Vrouwenbrug woonde en daarna in het Noordoosterkwartier op de hoek van de Voorstraat en de Noorder Schuinstraat, ongeveer bij Voorstraat nr. 1. Zij heeft ook een hoge leeftijd bereikt want ze werd op 20 juli 1772 begraven en voor f 8,- beluid vanaf de Nicolaaskerk. Vermoedelijk is zij nooit getrouwd geweest.

Op 2 november 1726 is er weer een vroedvrouw nodig. Rebekka Hendriks moet Anke Theunis, de vrouw van Ypke Piers, opleiden zodat ze in mei 1727 haar examen bij dhr. Grevesteijn, medisch doctor te Leeuwarden zal kunnen doen. Rebekka krijgt hier f 60 voor. Anke Teunis was vermoedelijk te Staveren gedoopt op 12 februari 1699 en trouwde op 24 mei 1722 te Staveren met Ypke Piers van IJlst.

In 1750 woonde de weduwe van Ypke Piers halverwege de Dubbele Buurt in het Zuidwesterkwartier van de stad. Dit was niet Anke, maar zijn tweede vrouw Syth Tjemkes met wie hij op 11 november 1733 trouwde. Dat betekent dat Anke vermoedelijk

in 1733 plotseling is overleden en dat een opvolgster gevonden moest worden. Dat is mogelijk niet zo snel gelukt want op 20 september 1776 wordt de "nieuwe vroedvrouw" van de stad op het kerkhof begraven. Jammer genoeg is haar naam niet bekend, maar zij zal hoogst waarschijnlijk de opvolgster van Anke Teunis zijn geweest.

In 1789 krijgt Johannes Gijberts f 35 voor een half jaar traktement voor zijn vrouw als stadsvroedvrouw. Van mei 1791 tot mei 1792 krijgt zij hetzelfde traktement, maar nu als oudste vroedvrouw van de stad. Zij heet Maartje Claases en kwam van oorsprong van Huins. Het echtpaar was in 1754 in de hervormde gemeente van Winsum-Baard getrouwd en kwam in 1778 naar Staveren waar het in 1785 een huis en erf aan het eind van de Dubbele Buurt kocht.

In 1798 moet er opnieuw een tweede vroedvrouw komen in verband met ziekte van de Maartje omdat het anders "schielijk verleegen werk konde worden". Johannes overleed in 1802 en Maartje verhuisde daarna naar Harlingen.

Op 3 augustus 1790 krijgt de weduwe van Arend Wijbes f 50 voor één jaar traktement als vroedvrouw. Blijkbaar was de functie wat in waarde gedaald. Arent Wiebes trouwde op 28 september 1783 te Staveren met Jeseltje Annes uit Deinum. In 1791 krijgt Jeseltje Annes f 25 voor een half jaar traktement als vroedvrouw, het tarief is dus gelijk gebleven. Zij hertrouwde in 1805 met Salling Pieters (die tussen 1817 en 1829 -als Salling Pieters Haijtema- burgemeester was) en overleed op 5 mei 1827 op 69-jarige leeftijd te Staveren.

Op 1 november 1790 krijgt Martien Feijkes f 35 voor een half jaar traktement als vroedvrouw. Waarom zij meer kreeg dan Jeseltje is niet bekend, misschien had dit met het aantal dienstjaren te maken. Meer gegevens van haar zijn niet gevonden.

De vroedvrouwen stonden in het algemeen niet hoog op de maatschappelijke ladder. De vroedvrouwen deden de geboortes die vroedmeesters en geneesheren te weinig opleverden: de natuurlijke bevallingen van volkswomen. Traden er complicaties op, dan konden de mannen aan de slag. Dat ze ondanks deze positie hun zware en mooie, maar ook onmisbare taak, daarom vast eerder als roeping hebben gezien zal zeker een rol hebben gespeeld. De functie of het ambt van stadsvroedvrouw heeft vermoedelijk tot in de 20^e eeuw stand gehouden, waarna deze is geprivatiseerd en omgevormd tot het beroep verloskundige.

Studiegroep Oud Staveren: www.oudstaveren.nl.